

**УКРАЇНСЬКА ШКОЛА
ПРАКТИЧНИХ ЗНАНЬ**
з питань доступу до правосуддя

НАВЧАЛЬНО-ПРАКТИЧНА ПРОГРАМА “ПРАВОСПРОМОЖНА ГРОМАДА”

2020

ЛАСКАВО ПРОСИМО!

Навчально-практична програма “Правоспроможна громада” створює унікальну можливість для українських громад спланувати, підготувати та провести дослідження правових потреб своїх мешканців.

Отримані учасниками програми знання та результати додатково можуть допомогти:

- розробити місцеві програми забезпечення доступу до правосуддя, а відтак - почати вирішувати правові проблеми громад
- залучити місцеві та зовнішні ресурси для реалізації цих ініціатив
- оцінити ефективність від впровадження зусиль з управоспроможнення громади

Програма впроваджується **Українською школою практичних знань з питань доступу до правосуддя** з 2019 року та безпосередньо адмініструється Мережею правового розвитку на базі мережі правових **клубів Pravokator** за підтримки партнерських організацій та установ: **Міжнародного фонду “Відродження”, Української фундації правової допомоги, Координаційного центру з надання правової допомоги.**

На фото: практикум з розроблення, впровадження та оцінки ефективності програм доступу до правосуддя для учасників Програми 2019 року. Фото: Мережа правового розвитку

ЧОМУ ВАЖЛИВО ДОСЛІДЖУВАТИ ПРАВОВІ ПОТРЕБИ ГРОМАД?

Для багатьох людей доступ до правосуддя та їх правові потреби є чимось абстрактними та незрозумілим. Хоча ці поняття мають значний вплив на життя людини, майже на всі його сфери - питання освіти, охорони здоров'я, працевлаштування, набуття та розпорядження майном - всі вони так чи інакше пов'язані з питаннями правового характеру. Якщо людина не може знайти рішення правової проблеми самотужки, виникає правова потреба. Незадоволені правові потреби сигналізують про обмежений або ж відсутній доступ до правосуддя і можуть мати серйозні наслідки, як для самої людини, так і суспільства загалом: проблеми зі здоров'ям, втрату роботи, житла, економічний занепад.

*На фото: презентація результатів дослідження у Широківській громаді (Запорізька обл.)
Фото: сайту "Агенція Розвитку Широківської ОТГ"*

В Україні розуміння суті доступу до правосуддя та важливості задоволення правових потреб людей бракує не лише пересічним громадянам, а й владним очільникам місцевого та центрального рівня. Часто рішення, розроблені у владних кабінетах, не вирішують проблеми із обмеженим доступом до правосуддя в Україні (а про існування цієї проблеми свідчать результати численних соціологічних досліджень). Адже доступ до правосуддя - це далеко не тільки доступ до справедливого суду чи покарання порушника правоохоронною системою. Доступ до правосуддя, у широкому сенсі, означає спроможність людей захищати та реалізовувати свої права, отримувати справедливе рішення правових проблем з дотриманням стандартів прав людини та, за потреби, за допомогою залучення неупереджених формальних (державних, офіційних) або неформальних механізмів (наприклад, звичаєвих,

добросусідських домовленостей) й відповідної правової підтримки.

Що ж громада втрачає, коли правові проблеми її мешканців не знаходять вирішення? За результатами дослідження правових потреб та проблем в українських громадах (<http://bit.ly/2NftXeb>) було виявлено, що 49% опитаних за останні три роки мали щонайменше одну правову проблему. Це означає, що у кожній громаді приблизно половина мешканців стикаються з правовими проблемами. Як це впливає на їх життя? Згадане дослідження дає нам відповідь: 86% людей, які повідомили, що мали правові проблеми, згадують про небажані наслідки цих проблем - стрес (49%), фінансові збитки (62%), погіршення здоров'я та травми (23%). Отже, вкладаючи ресурси у вирішення правових проблем, ми допомагаємо щонайменше половині людей у наших громадах та заощаджуємо кошти громади.

Водночас вдосконалення доступу до правосуддя не означає просте збільшення кількості судів, суддів, прокурорів, поліцейських та юристів. Забезпечення ефективного доступу до правосуддя можливе лише через досягнення наступних змін:

- розуміння реального масштабу проблеми;
- сприйняття суспільством правових потреб, як базових для людини, нарівні з доступом до медичної допомоги та освіти;
- усвідомлення владою необхідності попередження виникнення правових проблем та їх вирішення там, де вони й здебільшого виникають, до того ж максимально швидке й ефективне вирішення (бажано - без необхідності звертатися для вирішення до формальної системи правосуддя).

Дослідження правових потреб та проблем в українських громадах

На фото: презентація дослідження правових потреб Олешинської громади (Хмельницька обл.). Фото: ГО "Подільська правова ліга"

Підтримати впровадження як на місцевому, так і на центральному рівнях, культури застосування підходу до прийняття стратегічних управлінських рішень у сфері забезпечення ефективного доступу до правосуддя, який заснований на врахуванні результатів досліджень реальних правових потреб людей - головна мета програми “Правоспроможна громада”.

ПЕРЕВАГИ УЧАСТІ У ПРОГРАМІ

Професійне зростання

Отримайте знання та навички, які зможете застосувати на практиці для проведення досліджень правових проблем та потреб у громаді, аналізу їх результатів, використання результатів цих досліджень для розробки та реалізації програм доступу до правосуддя, а також оцінки їх ефективності

Експертна підтримка

Відкрийте доступ до досвіду провідних національних експертів у цій галузі, практичних напрацювань попередніх учасників програми, інноваційних рішень, методологій та інструментів, які вже працюють в Україні та в сучасному світі

Втілення ваших ідей у життя

Науково обґрунтуйте життєздатність Вашої ідеї та залучіть фінансові ресурси для її реалізації

Мережування

Станьте частиною національної спільноти однодумців та скористайтесь всіма можливостями мережування, налагодження корисних контактів та фахової підтримки

На фото: презентація результатів дослідження правових потреб мешканців Броварів (Київська обл.). Фото: Мережа правового розвитку

ЧОГО ОЧІКУВАТИ ВІД ПРОГРАМИ?

Навчання

Участь у **практикумі з проведення досліджень правових потреб громад** підготує вас до розроблення, проведення та аналізу результатів досліджень. Також за результатами практикуму ви разом з колегами зможете підготувати попередні проєкти програм з проведення дослідження у вашій громаді.

Практикум з розроблення, впровадження та оцінки ефективності програм доступу до правосуддя. Під час цього практикуму учасники програми попередніх років поділяться з вами досвідом проведення досліджень та реалізації своїх планів щодо впровадження їх результатів. Крім знайомства з досвідом учасників минулорічної програми, ви отримаєте необхідні знання для розроблення, впровадження та оцінки програм доступу до правосуддя, за допомогою експертів підготуєте плани впровадження результатів досліджень з попередньою оцінкою їх ефективності за методом аналізу зисків та витрат.

Зміст програм всіх навчальних заходів ґрунтується на кращих вітчизняних та світових практиках у сфері вдосконалення доступу до правосуддя.

На фото: практикум з розроблення, впровадження та оцінки ефективності програм доступу до правосуддя для учасників Програми 2019 року. Фото: Мережа правового розвитку

Практика

Після участі у практикумі з проведення досліджень правових потреб громад ваша команда доопрацює програму дослідження та деталізує бюджет, необхідний для його реалізації. За результатами експертної оцінки програмна рада визначить 4-5 найбільш “життєздатних” програм та затвердить їх до реалізації.

Відібрані програми досліджень отримають дофінансування їх бюджетів (до 80%). За ініціативними групами, які продовжать роботу над реалізацією своїх програм досліджень, буде закріплено експертів-кураторів.

Надалі ініціативні групи з експертним супроводом здійснюватимуть реалізацію узгоджених програм досліджень. Проведення досліджень зазвичай передбачає наступні етапи:

- розробка інструментарію (анкети тощо) та його попереднє тестування
- залучення та навчання інтерв'юєрів (безпосередньо проводять опитування)
- польовий етап дослідження (опитування мешканців громади)
- аналітичний етап (обробка результатів дослідження)
- презентація результатів дослідження у громаді

На фото: опитування мешканців Кремінної (Луганська обл.) під час проведення “польового” етапу дослідження правових потреб громади. Фото: Олексія Кормілицького

Підтримка

Як вже зазначалося, програма забезпечує постійний експертний супровід ініціативних груп в процесі їх роботи над проведенням дослідження, аналізом та подальшим застосуванням їх результатів. Для цього експерти програми проводять моніторинг поточного стану реалізації вашої програми дослідження (усні та письмові консультації, щомісячний аналіз вашого зворотного зв'язку), який дозволить вчасно реагувати на відхилення, переглянути програму дослідження у разі необхідності чи виникнення непередбачуваних обставин.

Також наші експерти підтримують ваші проактивні адвокаційні зусилля у громаді, спрямовані на подальше впровадження результатів вашого дослідження.

Ми також приділяємо увагу інформаційно-комунікаційному супроводу вашої участі у програмі: учасники забезпечуються всією необхідною інформацією про актуальний стан реалізації програми (включно з іншими регіонами), висвітлення всіх значущих подій та заходів, які відбуваються у часі реалізації програми на національному рівні.

Результат

Очікується, що після проведення дослідження, розробки та реалізації планів впровадження їх результатів у вашій громаді буде розроблено та прийнято місцеву програму доступу до правосуддя. Ця програма дозволить залучити фінансові ресурси місцевого бюджету та зовнішніх соціальних інвесторів для реалізації її плану заходів.

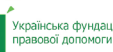

На фото: навчання інтерв'юєрів, які проводили дослідження правових потреб мешканців Кременної (Луганська обл.). Фото: ГО "Суспільна служба правової допомоги"

ДОСВІД ПОПЕРЕДНІХ УЧАСНИКІВ ПРОГРАМИ

У 2019 році конкурсний відбір для участі у програмі пройшли 5 ініціативних груп з таких громад:

- Кременінна (Луганська область)
- Олешин (Хмельницька область)
- Широке (Запорізька область)
- Хмільник (Вінницька область)
- Херсон

Географія Програми "Правоспроможна громада 2019"

У **Херсоні** дослідження правових потреб виявило, що кожна друга людина з соціально вразливих верств населення потребує правової допомоги. Але багато людей не можуть зробити перший крок до розв'язання наявних проблем і почати діяти. "Ініціативна група дійшла до головного висновку – Херсон потребує системного підходу до надання безоплатної правової допомоги. Не тільки до організації консультативної допомоги, а й підвищення правового рівня та самоорганізації представників соціально вразливих категорій населення", – відзначила **Наталя Бімбірайте**, координаторка проведеного місцевого дослідження.

На фото: Наталія Бімбірайте розповідає про результати та висновки дослідження. Фото: онлайн газета "Взору"

"Під час проведення аналізу місцевого середовища було виявлено, що в місті **Хмільнику**, який є адміністративним центром Хмільницької ОТГ, створено умови для отримання мешканцями громади безоплатної правової допомоги. Але, під час об'єднання громад, значна кількість сільського населення опиниться в певній правовій ізоляції, так як, завдяки об'єднанню, зміняться окремі адміністративні процедури, зокрема, підпорядкування органів влади тощо,"- акцентує **Віталій Дорох**, координатор групи з Хмільника (Вінницька область).

На фото: Віталій Дорох керівник громадської організації "Право" (Хмільник, Вінницька обл.) Фото: Мережа правового розвитку

Робоча група, яка створена за ініціативи учасників програми з Хмельника, за допомогою результатів дослідження визначила, які місцеві нормативно-правові акти створюють бар'єри у доступі до правосуддя для місцевих мешканців і потребують вдосконалення. Зокрема це акти, що регулюють подання електронних петицій, проведення громадських слухань, зборів за місцем проживання, внесення місцевих ініціатив, отримання довідки про склад сім'ї та дозволів для ведення торгівлі, правила розміщення зовнішньої реклами, послуги, що надаються комунальними підприємствами, здійснення пасажирських перевезень, визначення пріоритетності ремонтів доріг. Над вирішенням цих проблем група працюватиме у 2020 році за фінансової підтримки **Міжнародного фонду "Відродження"**.

Дослідження, яке провели учасники нашої програми в **Олешині** на Хмельниччині, вже працює на користь громади, допомагаючи у вирішенні правових проблем місцевих мешканців. За словами **Анастасії Площинської**, координаторки дослідження в Олешинській громаді, його результати виявили, що 30% опитаних мешканців шукають допомоги з правових та юридичних питань у колі своїх знайомих та друзів. І лише 20% звертаються за порадою до юристів чи адвокатів. Причина цього – проблеми з доступом мешканців територіальних громад до кваліфікованої правової допомоги.

*На фото: Анастасія Площинська, презентує результати дослідження в Олешині (Хмельницька обл.)
Фото: Мережа хабів України*

Прикметно, що для підтримки громад в реалізації права мешканців на правову допомогу, спираючись на результати дослідження, ініціативна група з Олешина започаткувала низку проєктів, які реалізуються за фінансової підтримки **Міністерства закордонних справ Данії, ПРООН в Україні та Міжнародного фонду "Відродження"**.

З аналізу інформації, отриманої за підсумками дослідження у **Кремінній**

на Луганщині, серед найпродуктивніших форматів надання правової допомоги мешканцям громади є телефонні та виїзні консультації з правових питань, облаштування консультаційних пунктів юристів, проведення консультувань через мережу Інтернет, публікації у засобах масової інформації. “Дослідження правових проблем та потреб — це неоціненний матеріал для формування ефективної правової політики місцевих громад. Адже неможливо забезпечити права громадян наосліп. Такі дослідження є головним індикатором реальних потреб населення у сфері правового захисту. Вони дозволяють тримати руку на пульсі правових потреб громадян при формуванні та реалізації місцевої політики у правовій сфері. Лише виходячи з наявності таких даних, ми зможемо реалізувати ті кроки у сфері правового захисту, які найбільшою мірою відповідають запитам та інтересам українців” — впевнений **Олексій Кормілецький**, координатор дослідження у Кременній.

На фото: Олексій Кормілецький, координатор дослідження правових потреб у Кременній (Луганська обл.)
Фото: Мережа правового розвитку

Під час прес-конференції та обговорення даних опитування у громаді окрему увагу було приділено подальшому плану дій. Адже інформація, отримана в ході дослідження, стане основою для розробки місцевої програми правової допомоги в м. Кременна Луганської області. Процес розробки та впровадження цієї програми фінансово підтримує **Міжнародний фонд “Відродження”**.

Утримання житла й комунальні послуги, соціальні виплати та пільги, земельні відносини, медичне обслуговування і захист прав споживачів – такими є

найпоширеніші проблеми правового характеру, з якими зустрічаються громадяни, які проживають на території **Широківської об'єднаної територіальної громади**, що на Запоріжжі. Попит на безоплатну первинну правову допомогу в сільській місцевості є традиційно високим, адже далеко не всі жителі мають можливість виїхати для консультації в місто. На сьогодні в Широківській громаді працює гаряча телефонна лінія, на яку громадяни можуть звертатись зі своїми запитаннями та проблемами, зокрема й правового характеру, але для повноцінного задоволення їхніх потребу первинній правовій допомозі цього вочевидь недостатньо. Інформація, отримана в ході дослідження, стане основою для розробки місцевої програми правової допомоги та визначення найбільш прийняттого варіанту її реалізації. Для реалізації цих планів ініціативна група з Широкого отримала фінансову підтримку **Міжнародного фонду "Відродження"**.

На фото: Жанна Литвиненко презентує результати дослідження у Широківській громаді (Запорізька обл.) Фото: сайту "Агенція Розвитку Широківської ОТГ"

"Важливою є роль самих мешканців громади у вирішенні правових питань, адже без їхньої рішучості та реальних, своєчасних, активних дій жодний юрист не здатний зарадити їхнім проблемам." – наголошує **Жанна Литвиненко**, координаторка дослідження у Широкому.

КОМАНДА ЕКСПЕРТІВ ПРОГРАМИ

Євген Полтенко

Мережа правового розвитку

координатор програми, координація підготовки навчально-методичних матеріалів, узагальнення та аналізу результатів програми

Ольга Гальченко

Міжнародний фонд "Відродження"

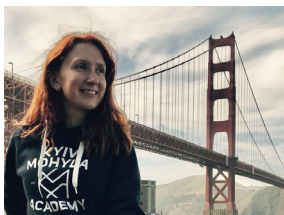
експертка програми в галузі розробки, реалізації та оцінки програм доступу до правосуддя, підготовки навчально-методичних матеріалів

Віталій Охріменко

Координаційний центр з надання правової допомоги

експерт програми в галузі розробки програм доступу до правосуддя та оцінки їх ефективності, підготовки навчально-методичних матеріалів, проведення практикумів, експертний супровід ініціативних груп

Катерина Єрошенко

Українська фундація правової допомоги

експертка програми в галузі адвокатури та розробки програм доступу до правосуддя, підготовки навчально-методичних матеріалів, проведення практикумів, експертний супровід ініціативних груп

Марина Шпікер

Київський міжнародний інститут соціології

експертка-соціолог програми, підготовка навчально-методичних матеріалів, проведення практикумів, експертний супровід ініціативних груп

ЯК ПРИЄДНАТИСЯ ДО ПРОГРАМИ?

1. Заручитися підтримкою інституційного партнера в громаді

Ми надаємо пріоритет **інституційному лідерству** при формуванні та конкурсному відборі ініціативних груп, які беруть участь у програмі та реалізують за її підтримки дослідження.

Заявку на участь у програмі (у формі листа, посилання на зразок: <http://bit.ly/2tBnrIO>) **має подати інституція** (це може бути орган місцевого самоврядування, організація громадянського суспільства, державна установа, зокрема місцевий центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги тощо), яка візьме на себе зобов'язання зібрати ініціативну групу для участі у програмі та здійснювати подальшу організаційну підтримку її діяльності. У заявці на участь має бути також зазначено координатора ініціативної групи, яка буде проводити дослідження.

Ми переконливо рекомендуємо, щоб **координатор групи** представляв інституційного партнера групи, оскільки координатор відповідає за весь процес реалізації програми дослідження у громаді, досягнення його запланованих результатів, підтримку постійної комунікації з експертами та адміністрацією програми.

Ми також заохочуємо ініціативні групи, що працюватимуть над проведенням досліджень, до **формалізації їх роботи в громаді** шляхом укладання відповідних угод про співпрацю, меморандумів, видання наказів виконавчих комітетів органів місцевого самоврядування про створення робочих груп тощо.

2. Зберіть свою дослідницьку команду

Рекомендований склад ініціативних груп - не менше 4 учасників, які мають представляти заінтересовані у проведенні дослідження сторони - організації громадянського суспільства, органи місцевого самоврядування, державну установу з надання безоплатної правової допомоги (але не більше 2 представників від однієї організації чи установи). Також до складу ініціативної групи ви можете залучити місцевих активістів (наприклад, громадських радників) або ж студентів - майбутніх правників або соціологів.

На фото: робоча нарада ініціативної групи з проведення дослідження правових потреб Олешинської громади (Хмельницька обл.). Фото: ГО "Подільська правава ліга".

При формуванні персонального складу ініціативних груп врахуйте її **гендерну збалансованість** (за можливості рівне представлення жінок та чоловіків) та **мотивацію учасників** (можливість приділяти час для проведення дослідження, брати участь у навчальних заходах).

ВАЖЛИВО: відсутність хоча б одного з учасників ініціативної групи на навчальних заходах за програмою матиме своїм наслідком дискваліфікацію всієї групи!

3. Пройдіть співбесіду з експертами програми

Після надання за спеціальною формою (посилання на форму повідомляється визначеним координаторам груп) інформації про всіх учасників ініціативної групи адміністрація програми узгоджує з координатором вашої групи час проведення відеоспівбесіди експертів з усіма учасниками групи.

ВАЖЛИВО: відсутність хоча б одного з учасників ініціативної групи під час проведення відеоспівбесіди матиме своїм наслідком дискваліфікацію всієї групи!

В разі успішного проходження відеоспівбесіди з усіма учасниками відібраної ініціативної групи укладатимуться договори, які закріплять взаємні зобов'язання щодо участі у програмі.

4. Вітаємо вас на програмі “Правоспроможна громада”!

На фото: учасники Програми “Правоспроможна громада 2019”. Фото: Мережа правового розвитку

Зразок заяви на участь у програмі

ПИТАННЯ?

Виконавча дирекція громадської спілки «МЕРЕЖА ПРАВОВОГО РОЗВИТКУ»

02137, Україна, Київ, вул. Бориса Гмирі, б. 17, оф. 4

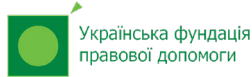
office@ldn.org.ua

www.ua2j.school

www.ldn.org.ua

+380 44 227 9773

НАС ПІДТРИМУЮТЬ

**УКРАЇНЬСЬКА ШКОЛА
ПРАКТИЧНИХ ЗНАНЬ**
з питань доступу до правосуддя

Українська школа практичних знань з питань доступу до правосуддя – це платформа, де організації, що працюють у сфері доступу до правосуддя (A2J), консоліднують зусилля заради досягнення синергійного результату, відповідно до потреб суспільства: актуалізації наявного навчального контенту та його адаптації до наявних практичних потреб, розроблення та впровадження інноваційних технологічних рішень, інкубації нових ініціатив у сфері A2J.